

การพัฒนามาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลทุกระดับ

Health Service System Standards Development in health education for all level of hospitals

พิศมัย สุขอมรรัตน์, รุ่งกาญจน์ รณหงษา
กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

บทคัดย่อ

การศึกษาการพัฒนามาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลทุกระดับครั้งนี้ เป็นวิจัยพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนามาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลระดับต่างๆ และความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาของผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษาในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน ประชากรในการศึกษา คือ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 621 แห่ง ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพระดับพื้นฐาน และพัฒนา ในปีงบประมาณ 2561 กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 300 แห่ง มีขั้นตอนการศึกษา 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ปัญหา ประกอบด้วย 1.1 การศึกษาสถานการณ์เกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพ 1.2 การสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กระบวนการสุขศึกษา มาตรฐาน HA และเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพ 2) ขั้นตอนการยกร่างเกณฑ์มาตรฐาน ประกอบด้วย 2.1 ประชุมปฏิบัติการในกลุ่มนักวิชาการกองสุขศึกษาที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสนับสนุนบริการสุขภาพเขต 1-12 และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำร่างเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา 2.2 ประชุมผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) (สรพ.) และผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา 2.3 การนำเกณฑ์ไปทดลองใช้ (Try out) ในกลุ่มนักวิชาการกองสุขศึกษาที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสนับสนุนบริการสุขภาพเขต 1-12 นักวิชาการที่เกี่ยวข้องของโรงพยาบาล วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของเกณฑ์ได้เท่ากับ 0.976 และทดสอบความเป็นไปได้ของการนำมาตรฐานระบบบริการสุขภาพสู่การปฏิบัติ ด้วยการสนทนากลุ่มในผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษาของโรงพยาบาล 3) ขั้นตอนการนำไปใช้ในโรงพยาบาลระดับพื้นฐานและพัฒนา จำนวน 621 แห่ง และ 4) ขั้นตอนการประเมินผล โดยการประเมินความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาของผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษาในโรงพยาบาล

ผลการศึกษา พบว่า มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพ สำหรับโรงพยาบาลทุกระดับ ประกอบด้วย 3 หมวด คือ (1) หมวดการบริหารจัดการ ประกอบด้วย มาตรฐานด้านผู้รับผิดชอบงานและมาตรฐานด้านการทบทวนความเสี่ยงและแผนการจัดการความเสี่ยง (2) หมวดกระบวนการงานสุขภาพ ประกอบด้วย มาตรฐานสำหรับกลุ่มไม่ป่วยเพื่อการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนและมาตรฐานสำหรับกลุ่มป่วยในโรงพยาบาลที่ต่อเนื่องไปในชุมชนเพื่อการดูแลและจัดการด้านสุขภาพ และ(3) หมวดผลลัพธ์ ประกอบด้วย ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ นวัตกรรมสุขภาพและการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง โดยมาตรฐานในโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป มีจำนวน 26 เกณฑ์ โรงพยาบาลชุมชน จำนวน 25 เกณฑ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันที่ในโรงพยาบาลชุมชนได้รวมงานวิจัยไว้ในเกณฑ์ข้อเดียวกับนวัตกรรม สำหรับความพึงพอใจโดยภาพรวม พบว่า ส่วนมากมีความพึงพอใจต่อเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$) ซึ่งโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนที่ได้นำมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพไปใช้เป็นแนวทางและขั้นตอนในการดำเนินงานสุขภาพที่มีคุณภาพ จะส่งผลให้ประชาชนทั้งกลุ่มป่วยและไม่ป่วย มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

คำสำคัญ : มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพ เกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพ มาตรฐานระบบบริการสุขภาพ

Abstract

The research was to investigate the process of research and development. The purposes of this study were : 1) to develop the health service system in health education for all level of hospitals. 2) to assess the satisfaction of users in Health Service System Standards Development in health education at Center hospital, General hospital and community hospital. The population in this study were 621 hospital with basic and development level criteria of the health service system in health education in 2018. The sample groups selected for this study were 300 hospital comprised Center hospital, General hospital and community hospital. The operations research has been divided into 4 steps : Step 1 : Analysing and Assessing the problem situation had two main parts – The first part of this study studied the situation of health service system. The second part of this study synthesized the document and reviewed literature consisting of health education process, hospital accreditation and measurement of health service system. Step 2 : Drafting the proposal of standards had three main parts - The first part of this study held the meeting for public health officers working at office of health service support region 1-12 and public health officers related this topic to determine the draft of standard for health service system in health education. The second part of this study held the meeting for health experts from the Healthcare Accreditation institute (Public Organization) and health behavior experts from university to investigate the content validity. The third part of this study tried out the standard for health service system in health education of public health officers working at office of health service support region 1-12, public and hospital. The overall reliability was 0.976 and explored the feasibility of using the standard of the health service system in health education to practical by using focus groups in person responsible for health education of hospital. Step 3 : Being used to implement to hospital. and Step 4 : Evaluating the satisfaction of Standard of health service system in health education at hospital.

The research founded that : 1) Health Service System Standards Development in health education for all level of hospitals divided into three categories including (1) *administrative management* consisting of standard for responsible person and standard for revising and managing risk plan. (2) health education process consisting of standard for promoting the health of inpatient in the community and standard for managing the health of patient in the hospital with the same area. and (3) outcome consisting of appropriate behavior, innovation in health education and developing the continuity plan. *The center hospital and general hospital had 26 criterias and community hospital had 25 criterias. The difference was combined from research and innovation into 1 criteria for community hospital.* 2) *The most of users satisfied toward standard of health service system in health education in overall at the high level ($\bar{x} = 4.73$). The center hospital, general hospital and community hospital used the standard of health service system in health education for effective practical guidance. The standard of health service system in health education affected both patients and inpatients having knowledge and skill to self care both individual, family and community.*

Keyword: standard of the health service system in health education, criteria and standard of the health service system in health education, standard of health service system

บทนำ

สุขศึกษา เป็นกระบวนการจัดโอกาสการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะด้านสุขภาพสร้างเสริมความสามารถของบุคคล รวมถึงปัจจัยอื่นๆ เกี่ยวกับสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และธำรงพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของบุคคล ครอบครัวและชุมชน (กองสุขศึกษา, 2560: 1) การวัดความสำเร็จในการดำเนินงานสุขศึกษา จะใช้มาตรฐานสุขศึกษา ที่จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ มาตรฐานสุขศึกษาในโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป ในโรงพยาบาลชุมชน และ ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (กองสุขศึกษา, 2555: 6) ซึ่งกองสุขศึกษา ได้ประกาศใช้ตั้งแต่ปี 2546 ได้มีการปรับปรุง 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ในปี 2552 โดยเพิ่มตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์ พร้อมทั้งได้กำหนดโครงสร้างของมาตรฐานงานสุขศึกษา และปรับปรุงครั้งที่ 2 ในปี 2555 ทำให้มาตรฐานงานสุขศึกษา เป็น 4 หมวด 10 องค์ประกอบ 16 ตัวชี้วัด 41 เกณฑ์ สำหรับโรงพยาบาลศูนย์/ทั่วไป /ชุมชน และ 36 เกณฑ์ สำหรับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ในปีงบประมาณ 2555 กรมสนับสนุนบริการสุขภาพได้กำหนดมาตรฐานระบบบริการสุขภาพขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานและวัดความสำเร็จของสถานบริการสุขภาพภาครัฐ (โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน ในปี 2560 มาตรฐานระบบบริการสุขภาพจะประกอบด้วย 7 ด้าน โดยด้านสุขศึกษาอยู่ในด้านที่ 7 ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านการจัดการคุณภาพมาตรฐานระบบบริการสุขภาพ ด้านที่ 2 ด้านอาคารสถานที่และ สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่ 3 ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านที่ 4 ด้านความปลอดภัย ด้านที่ 5 ด้านเครื่องมืออุปกรณ์ ทางกายภาพ ด้านที่ 6 ด้านระบบการสื่อสาร ด้านที่ 7 ด้านสุขศึกษา ซึ่งยังคงใช้เกณฑ์มาตรฐาน 4 หมวด 10 องค์ประกอบ 16 ตัวชี้วัด 41 เกณฑ์ ทั้งในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน ที่สามารถเข้าไปประเมินระดับคุณภาพงานสุขศึกษาได้ทางเว็บไซต์โปรแกรม HS4 (Health

Service Support Standard System) ซึ่งจะมีการจัดระดับของโรงพยาบาลเป็น 3 ระดับ โดยนำค่าคะแนน (ร้อยละ) ที่ได้เทียบกับช่วงคะแนน เป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับพื้นฐานคะแนนต่ำกว่า ร้อยละ 60 ระดับพัฒนา คะแนนอยู่ระหว่างร้อยละ 60 แต่น้อยกว่าร้อยละ 85 และระดับคุณภาพคะแนนตั้งแต่ ร้อยละ 85 ขึ้นไป

ในปีงบประมาณ 2562 สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) (สรพ.) ได้ประกาศใช้มาตรฐานโรงพยาบาลและบริการสุขภาพ (Hospital Accreditation: HA) ฉบับที่ 4 (สรพ., 2560) ดังนั้น เพื่อให้มาตรฐานระบบบริการสุขภาพทั้งระบบ มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของโรงพยาบาล ที่จำเป็นต้องผ่านมาตรฐานโรงพยาบาลและบริการสุขภาพ (Hospital Accreditation: HA) ฉบับที่ 4 และให้สอดคล้องกับระดับของโรงพยาบาลตามแผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (Service Plan) และระดับการให้บริการ คือ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน เพื่อให้โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนใช้มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา เป็นแนวทางและขั้นตอนในการดำเนินงานสุขศึกษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ให้กับประชาชนทั้งกลุ่มป่วยและไม่ป่วยได้อย่างมีคุณภาพ

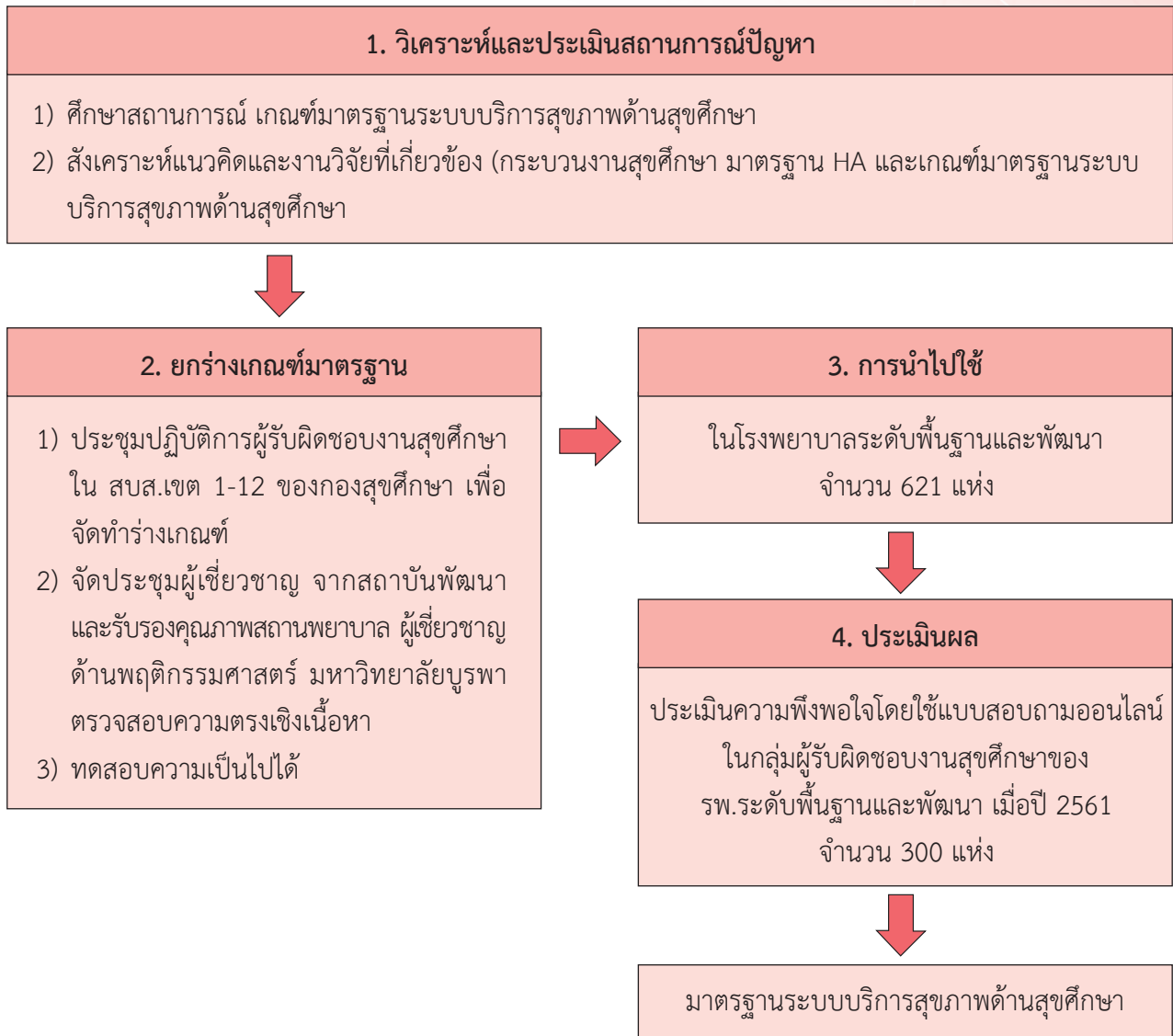
ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมีคำถามการวิจัยว่า มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาควรเป็นอย่างไร และความพึงพอใจของผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษาในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนามาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลระดับต่างๆ
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาของผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษา ในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน

กรอบแนวคิด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนใช้มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับเป็นเครื่องมือในการประเมินตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพงานสุขศึกษา

2. โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนใช้มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา เป็นแนวทางและขั้นตอนในการดำเนินงานสุขศึกษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้กับประชาชน ทั้งกลุ่มป่วยและไม่ป่วยได้อย่างมีคุณภาพ

วิธีการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้เป็นวิจัยพัฒนา (Research and Development) เพื่อพัฒนามาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลระดับต่างๆ และความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาของผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษาในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 621 แห่ง ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานระบบ

บริการสุขภาพระดับพื้นฐานและพัฒนา ในปีงบประมาณ 2561 กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 300 แห่ง

2. ขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

2.1 วิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ปัญหา และสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระบวนการสุขภาพศึกษา มาตรฐาน HA ฉบับ 4th และเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพศึกษา

2.2 ยกร่างเกณฑ์มาตรฐาน

(1) ประชุมปฏิบัติการในกลุ่มนักวิชาการ กองสุขภาพที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสนับสนุนบริการสุขภาพเขต 1-12 และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำร่างเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพศึกษา

(2) ประชุมผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) (สรพ.) จำนวน 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 1 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา จำนวน 2 วัน

(3) นำเกณฑ์ไปทดลองใช้ (Try out) ในกลุ่มนักวิชาการกองสุขภาพที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสนับสนุนบริการสุขภาพเขต 1-12 นักวิชาการที่เกี่ยวข้องและโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า จังหวัดนนทบุรี (รพศ.) โรงพยาบาลสิงห์บุรี (รพท.) และโรงพยาบาลท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี (รพช.) จำนวน 30 คน และวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเกณฑ์มาตรฐาน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Reliability Coefficient Alpha) ซึ่งค่าที่คำนวณได้จากสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคจะอยู่ระหว่าง 0-1 ค่าที่เข้าใกล้ 1 จะมีความสอดคล้องภายในสูง แสดงว่าเกณฑ์สามารถวัดในเนื้อหาเดียวกัน และวัดได้สอดคล้องกันทุกข้อ จากการวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นของเกณฑ์เท่ากับ 0.974 เนื่องจากมีเกณฑ์ที่ค่าอำนาจจำแนกน้อยกว่า 0.7 จึงตัดเกณฑ์ข้อดังกล่าวออก ทำให้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเพิ่มขึ้นเท่ากับ 0.976

(4) ทดสอบความเป็นไปได้ของการนำมาตรฐานระบบบริการสุขภาพสู่การปฏิบัติ ด้วยการสนทนากลุ่มในผู้รับผิดชอบงานสุขภาพศึกษาของโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า จังหวัดนนทบุรี (รพศ.) โรงพยาบาลสิงห์บุรี (รพท.) และโรงพยาบาลท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี (รพช.) ผู้ศึกษาได้จัดทำเป็นเอกสารประกอบด้วย 4 บท คือ 1) แนวคิดหลักการ 2) การวิเคราะห์เกณฑ์ด้านสุขภาพบูรณาการกับมาตรฐาน HA 3) โครงสร้างเกณฑ์คุณภาพงานสุขภาพศึกษาจำแนกตามระดับของโรงพยาบาล คือ รพศ./รพท. และ รพช. และ 4) ตัวอย่างโปรแกรมสุขภาพศึกษาในโรงพยาบาลที่มีคุณภาพ ได้แก่ กรณีโรค NCD กรณีโรค DHF กรณีโรคพยาธิใบไม้ตับ ผลการทดสอบกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ด้านเนื้อหามีความครอบคลุมตามวิชาการกระบวนการสุขภาพศึกษา และสามารถใช้เกณฑ์เป็นแนวทางในการทำงานได้

2.3 การนำไปใช้

ครั้งที่ 1 ในการประชุมถ่ายทอดนโยบายของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพแก่ผู้บริหารจังหวัด ในวันที่ 11 ธันวาคม 2561 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ กรุงเทพมหานคร

ครั้งที่ 2 ในการถ่ายทอดและส่งเสริมการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบบริการสุขภาพแก่โรงพยาบาล ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสนับสนุนบริการสุขภาพเขต 1-12 ครบทุกแห่ง ภายในไตรมาสที่ 2

2.4 ประเมินผล โดยความพึงพอใจต่อเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพของผู้รับผิดชอบงานสุขภาพศึกษาในโรงพยาบาล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิธีการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 แบบบันทึกความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบงานสุขภาพศึกษา ของกองสุขภาพและโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน โดยการสนทนากลุ่มที่มีต่อการพัฒนาเกณฑ์ และการนำมาตรฐานระบบบริการสุขภาพสู่การปฏิบัติ ใน 4 ประเด็นประกอบด้วย

1) แนวคิดหลักการ 2) การวิเคราะห์เกณฑ์ด้านสุขศึกษา บูรณาการกับมาตรฐาน HA 3) โครงสร้างเกณฑ์คุณภาพ งานสุขศึกษาจำแนกตามระดับของโรงพยาบาล คือ รพศ./รพท. และ รพช. และ 4) ตัวอย่างโปรแกรม สุขศึกษาในโรงพยาบาลที่มีคุณภาพ

3.2 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้รับผิดชอบ งานสุขศึกษาของโรงพยาบาลทุกระดับ จำนวน 300 แห่ง ที่มีต่อเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้าน สุขศึกษา เป็นแบบสอบถามออนไลน์ โดยมี Rating Scale 5 ระดับ คะแนน 1-5 คะแนน ในประเด็นดังนี้ 1) ความชัดเจนเข้าใจง่าย 2) ความสอดคล้องกับบริบท การทำงานสุขศึกษาในโรงพยาบาล 3) สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ได้ และ 4) สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำงานได้ และ เนื่องจากมาตรฐานระบบบริการสุขภาพ ด้านสุขศึกษาเป็นด้านที่ 7 ของมาตรฐานระบบบริการ สุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ดังนั้น การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ จึงได้พัฒนาร่วมกัน ระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านสุขศึกษา ด้านอาคารสภาพ แวดล้อม และด้านวิศวกรรมกรรมการแพทย์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ด้วยการจัดหมวดหมู่และความสัมพันธ์ของประเด็นคำตอบ และความหมาย

ผลการศึกษา

1. มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลระดับต่างๆ พบว่า มีความเชื่อมโยง กระบวนการสุขศึกษากับมาตรฐานโรงพยาบาลและ บริการสุขภาพ (Hospital Accreditation: HA) ทำให้ได้ กรอบมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา คือ เป็นเกณฑ์มาตรฐานฯ สำหรับกลุ่มไม่ป่วยและกลุ่มป่วย ที่ใช้กลยุทธ์การเสริมพลัง และระดับผลลัพธ์การดำเนินงาน ครอบคลุมทั้ง ระดับผลลัพธ์ทางพฤติกรรม และผลกระทบ ทางสุขภาพ อีกทั้ง เพื่อให้เหมาะสมกับระดับของโรงพยาบาล จึงแบ่งเกณฑ์เป็น 2 ระดับ คือ โรงพยาบาลศูนย์และ โรงพยาบาลทั่วไป กับโรงพยาบาลชุมชน ดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงความสอดคล้องของเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษากับเกณฑ์มาตรฐาน HA

เกณฑ์ระดับคุณภาพของมาตรฐาน HA	เกณฑ์มาตรฐานด้านสุขศึกษา
ระดับพื้นฐาน : เน้นการมีเป้าหมายของงาน ทบทวนปัญหา/ความเสี่ยง การให้บริการ และการดูแลสถานที่และสภาพแวดล้อม หามาตรการ และดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อจัดการความเสี่ยงด้านโครงสร้าง กายภาพ และมีกำลังคนที่ชัดเจน	ให้มีการประเมินตนเองตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อทบทวนความเสี่ยงและ จัดทำแผนพัฒนาเกณฑ์ที่มีความเสี่ยง
ระดับพัฒนา : มีการเชื่อมโยงการบริหารความเสี่ยง การประกันคุณภาพ และการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องเข้าด้วยกัน ในทุกระดับ เน้นการนำข้อมูลวิชาการ และมาตรฐานในแต่ละด้านมาสู่ การปฏิบัติ มีการติดตาม บริการที่เน้นผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง อย่าง เป็นรูปธรรม	การดำเนินงานตามคุณภาพกระบวนการ สุขศึกษา
ระดับคุณภาพ : ปฏิบัติตามมาตรฐานระบบบริการสุขภาพครบถ้วน มีรูปธรรมของการพัฒนาที่ชัดเจนจนเกิดวัฒนธรรมคุณภาพในองค์กร	มีนวัตกรรม ต้นแบบ และ Best Practice

ดังนั้น มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพศึกษา ปี 2562 จึงแบ่งเป็น 3 หมวด คือ 1) หมวดการบริหารจัดการ 2) หมวดกระบวนการในกลุ่มไม่ป่วยและกลุ่มป่วย และ 3) หมวดผลลัพธ์ โดยในโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปมี 26 เกณฑ์ โรงพยาบาลชุมชนมี 25 เกณฑ์ ดังนี้

หมวดที่ 1 การบริหารจัดการ

เกณฑ์

1. เกณฑ์บุคลากรดำเนินงานสุขภาพศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ บุคลากรมีคุณสมบัติและประสบการณ์ที่เหมาะสม เพียงพอ และมีแผนการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (เป็นเกณฑ์ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน HA ตอนที่ 1 หมวด 5 พัฒนาบุคลากร)

หมายเหตุ โดยเกณฑ์การทบทวนคุณภาพงาน และเกณฑ์นโยบายด้านสุขภาพจะบูรณาการในมาตรฐานระบบบริการสุขภาพ ด้านที่ 1 การจัดการมาตรฐานระบบบริการสุขภาพ ดังนั้น เกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขภาพศึกษาในหมวดที่ 1 จึงมีเกณฑ์เดียวคือ ด้านบุคลากร

หมวดที่ 2 กระบวนการสุขภาพศึกษา

ได้กำหนดกระบวนการสุขภาพศึกษาใน 2 กลุ่ม คือ กระบวนการสุขภาพศึกษาในกลุ่มไม่ป่วยเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน ดังนี้

กระบวนการสุขภาพศึกษาในกลุ่มไม่ป่วยเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน (เป็นเกณฑ์ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน HA ตอนที่ 2.9 การทำงานกับชุมชน ซึ่งมี 2.9.1 การสร้างเสริมสุขภาพฯ และ 2.9.2 การเสริมพลังผู้ป่วยและญาติฯ)

เกณฑ์

2. มีข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพ(HB) และหรือ ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพ(HL) ที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงานสุขภาพศึกษา(การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม)

3. มีการวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ มีการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานสุขภาพศึกษา(การออกแบบกิจกรรม)

4. มีแผนงานหรือโครงการหรือโปรแกรมสุขภาพศึกษาหรือแผนการจัดกิจกรรมสุขภาพศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หรือตัวชี้วัดพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาล

5. มีการออกแบบกิจกรรมและใช้สื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ที่สอดคล้องกับปัจจัยสาเหตุพฤติกรรมสุขภาพและปัญหา ความต้องการและวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย

6. แผนงานหรือโครงการหรือโปรแกรมสุขภาพศึกษาหรือ แผนการจัดกิจกรรมสุขภาพศึกษา จัดทำโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสุขภาพศึกษา ทีมสหวิชาชีพหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายตัวแทนภาคประชาชน

7. มีแนวทางการประเมินผลการดำเนินงานสุขภาพศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่ระบุตัวชี้วัดพฤติกรรมสุขภาพ เครื่องมือ ระยะเวลา และกลุ่มเป้าหมาย

8. มีการจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการหรือโปรแกรมสุขภาพศึกษาหรือแผนการจัดกิจกรรมสุขภาพศึกษาครบตามแผนที่กำหนด และการดำเนินกิจกรรมใช้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสุขภาพศึกษาหรือทีมสหวิชาชีพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และตัวแทนภาคประชาชน

9. มีการสนับสนุน เสริมพลังให้กับภาคี เครือข่ายแกนนำสุขภาพภาคประชาชน ในการดำเนินงานสุขภาพศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ

10. มีการประเมินผลและรายงานผลเป็นลายลักษณ์อักษร การประเมินกิจกรรม/กระบวนการระหว่างดำเนินโครงการ หรือ ประเมินตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้เมื่อสิ้นสุดโครงการ

11. มีการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพและนำผลการเฝ้าระวังไปใช้ในการปรับกิจกรรมในแผนงาน/โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

กระบวนการงานสุขศึกษาในกลุ่มป่วยเพื่อส่งเสริมการจัดการตนเองในผู้ป่วยและครอบครัว (เป็นเกณฑ์ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน HA ตอนที่ 3.5 การให้บริการผู้ป่วยและญาติต่อเนื่องไปในชุมชน)

เกณฑ์

12. มีข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพ(HB) และหรือข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพ(HL) ที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงานสุขศึกษา (กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม)

13. มีการวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ มีการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานสุขศึกษา (ออกแบบกิจกรรม)

14. มีแผนงานหรือโครงการหรือโปรแกรมสุขศึกษา หรือ แผนการจัดกิจกรรมสุขศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หรือตัวชี้วัดพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาล

15. มีการออกแบบกิจกรรมและใช้สื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ที่สอดคล้องกับปัจจัยสาเหตุพฤติกรรมสุขภาพและปัญหา ความต้องการและวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย

16. แผนงานหรือโครงการ หรือ โปรแกรมสุขศึกษา หรือ แผนการจัดกิจกรรมสุขศึกษา จัดทำโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสุขภาพ ทีมสหวิชาชีพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายตัวแทนภาคประชาชน

17. มีแนวทางการประเมินผลการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่ระบุตัวชี้วัดพฤติกรรมสุขภาพ เครื่องมือ ระยะเวลา และกลุ่มเป้าหมาย

18. มีการจัดกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการหรือโปรแกรมสุขศึกษาหรือแผนการจัดกิจกรรมสุขศึกษาครบตามแผนที่กำหนด และการดำเนินกิจกรรมใช้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสุขภาพหรือ ทีมสหวิชาชีพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนภาคประชาชน

19. มีการสนับสนุน เสริมพลังให้กับภาคีเครือข่ายแกนนำสุขภาพภาคประชาชน ในการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ

20. มีการประเมินผลและรายงานผลเป็นลายลักษณ์อักษร การประเมินกิจกรรม/กระบวนการระหว่างดำเนินโครงการ หรือ ประเมินตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้เมื่อสิ้นสุดโครงการ

21. มีการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพและนำผลการเฝ้าระวังไปใช้ในการปรับกิจกรรมในแผนงาน/โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

22. มีการวิจัยด้านสุขศึกษาและพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขของโรงพยาบาล และเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ (มีเฉพาะในโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป ส่วนในโรงพยาบาลชุมชนนำไปร่วมกับเกณฑ์ข้อที่ 25 มีนวัตกรรมหรือ ต้นแบบ หรือผลงานเด่นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ)

หมวดที่ 3 ผลลัพธ์การดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ (เป็นเกณฑ์ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน HA ตอนที่ 4-1 ผลลัพธ์ด้านผู้ป่วย)

เกณฑ์

23. กลุ่มเป้าหมายที่ผ่านกระบวนการสุขศึกษามีพฤติกรรมสุขภาพ (HB) หรือความรู้ทางสุขภาพ (HL) ในปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ถูกต้องเพิ่มขึ้น

24. กลุ่มเป้าหมาย ที่ผ่านกระบวนการสุขศึกษามีภาวะสุขภาพที่ดีขึ้น

กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง : รอบเอว BMI, FBS, BP เป็นต้น
กลุ่มป่วย :ผู้ป่วยและครอบครัวสามารถดูแลจัดการตนเองได้ ภาวะแทรกซ้อนลดลง อัตรา Re-admission ในโรคเรื้อรังลดลง เป็นต้น

25. มีนวัตกรรม หรือ ต้นแบบ หรือผลงานเด่นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานสุขศึกษา และพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ

26. ร้อยละของกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อกระบวนการสุขศึกษาตามแผนงานโครงการ

2. ความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา

จากการประเมินความพึงพอใจของผู้รับผิดชอบงานด้านสุขศึกษาในโรงพยาบาลที่อยู่ในระดับพื้นฐานและพัฒนาเมื่อปี 2561 ของมาตรฐานระบบบริการสุขภาพ โดยใช้แบบประเมินออนไลน์ มีผู้ตอบแบบประเมินรวมทั้งสิ้น 300 คน จาก 621 แห่งคิดเป็นร้อยละ 48.31 พบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80.0) เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 31.6 และมีตำแหน่งเป็นพยาบาลวิชาชีพ ร้อยละ 50

ระดับความพึงพอใจ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในประเด็นเกณฑ์มีความชัดเจนเข้าใจง่ายที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) รองลงมา คือ ตรงกับบริบทการทำงานของโรงพยาบาล และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง/ขั้นตอนในการทำงานได้ที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 และสามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ได้ที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65

ข้อเสนอแนะ การประเมินของ HA ไม่ต้องเตรียมข้อมูลหลักฐานมากมาย และเนื้อหาในองค์ประกอบก็ไม่มาก มีตัวอย่างการเขียนเป็น Guideline ทำให้ไม่เป็นภาระงาน ในการมาตรวจเน้นการสัมภาษณ์แต่ด้านสุขศึกษาคิดว่าเป็นภาระต่อการดำเนินงาน

อภิปรายผล

1. มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาสำหรับโรงพยาบาลระดับต่างๆ แบ่งเป็น 3 หมวด โดยในโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปมี 26 เกณฑ์

โรงพยาบาลชุมชนมี 25 เกณฑ์ ซึ่งแตกต่างกับ ปี 2561 ที่มี 4 หมวด 10 องค์ประกอบ 16 ตัวชี้วัด 41 เกณฑ์ แต่ยังคงมีความสอดคล้องกันของกระบวนการสุขศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานโรงพยาบาลและบริการสุขภาพ (Hospital and Health care Standard 4th) มีความสอดคล้องกันในกระบวนการแต่ยังความต่างกันในการประเมินผล คือ มาตรฐาน HA จัดตามระดับตามศักยภาพของการจัดการปัญหา คือ HA ในระดับพื้นฐานหมายถึงแก้ปัญหาได้ ระดับพัฒนาคือวางระบบแต่ยังไม่เห็นผลลัพธ์ระดับคุณภาพ คือ ผลลัพธ์มีแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่เกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา จัดตามค่าคะแนนร้อยละที่ได้ โอกาสและเงื่อนไขในการนำมาตราฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษาสู่การปฏิบัติ พบว่า โรงพยาบาลศูนย์และทั่วไป ซึ่งมีโครงสร้างกลุ่มงานสุขศึกษาจะเป็นผู้นำสู่การปฏิบัติในกลุ่มป่วยผ่านคลินิกปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและนำสู่กลุ่มไม่ป่วยร่วมกับกลุ่มงานเวชปฏิบัติผ่านโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในกลุ่มเสี่ยง ส่วนโรงพยาบาลชุมชนซึ่งไม่มีโครงสร้างกลุ่มงานสุขศึกษาจะนำสู่การปฏิบัติในกลุ่มป่วยและไม่ป่วยโดยคณะกรรมการสุขภาพของโรงพยาบาลที่ประกอบด้วยผู้แทนจากสหวิชาชีพซึ่งมีกลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบคลุมเป็นเลขานุการคณะกรรมการ

2. ความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยและมีความพึงพอใจต่อกับเกณฑ์มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา เพราะมองเห็นภาพการดำเนินงานชัดเจน แต่ยังรู้สึกว่าเป็นภาระในการดำเนินงาน และเปรียบเทียบว่า การประเมินของ HA ไม่ต้องเตรียมข้อมูลหลักฐานมากมาย และเนื้อหาในองค์ประกอบก็ไม่มาก มีตัวอย่างการเขียนเป็น Guideline ทำให้ไม่เป็นภาระงาน ในการมาตรวจเน้นการสัมภาษณ์แต่ด้านสุขศึกษาคิดว่าเป็นภาระต่อการดำเนินงาน

สรุปผล

มาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา สำหรับโรงพยาบาลระดับต่างๆ ประกอบด้วย 3 หมวด คือ หมวดการบริหารจัดการ หมวดกระบวนการงานสุขศึกษา และหมวดผลลัพธ์ โดยในโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปมี 26 เกณฑ์ โรงพยาบาลชุมชนมีเพียง 25 เกณฑ์ และส่วนมากมีความพึงพอใจต่อมาตรฐานระบบบริการสุขภาพด้านสุขศึกษา ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$)

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้บริหารของโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน ควรส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพงานสุขศึกษาตามมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพื่อการสร้างเสริมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งจะส่งผลให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคที่สามารถป้องกันได้และลดความรุนแรงของโรค
2. ควรมีการศึกษา วิจัยประสิทธิผลและความคุ้มค่าของการดำเนินงานตามมาตรฐานงานสุขศึกษา

เอกสารอ้างอิง

Department of Health Service Support, Health Education Division. (2017). **The process of health education services to promote health literacy in government healthcare integrated Hospital Accreditation.** Health Education press. Ministry of Public Health.

Department of Health Service Support, Health Education Division. (2018). **The guidance for assessor to study how to assess the standard of health service system in health education.** Mimeographed.

Ministry of Public Health. Department of Health Service Support. (2015) **The guidance on using the standard of health service system to practical.** (n.p.).

Department of Health Service Support, Health Education Division. (2018). **The guidance on development the quality of health education and health literacy and behavior in hospitals.** Health Education press.

Department of Health Service Support, Health Education Division. (2012). **Health Education Standard for center hospital, general hospital 2012.**Health Education press. (in Thai).

Pensirinapa, Nitaya. (2018). **The Behavioral development and Surveillance.** [Power Point slides]. Retrieved December 20-21, 2018. Mimeographed.

The Healthcare Accreditation Institute. (Public Organization). (2011). **Hospital and Healthcare Standard for The Sixtieth Anniversary Celebrations of His Majesty's Accession to the Throne. (Revised Edition April 2011).** Wandee Culinary Books.

The Healthcare Accreditation Institute. (Public Organization). (2017). **Hospital and Healthcare Standard 4th started to accredit the Healthcare from July 1, 2018.**

Wongrong, Veeravit. (2016). **The Development of Standard, Indicator Value and Criteria of quality assurance in studying at Satit School.** Journal of Library and Information Science Sriakarinwirot University. Vol 9. No. 1. January – June, 2016. P 83-100.